

Виконання зобов'язання

лекція

Виконання зобов'язання

Виконання зобов'язання – вчинення боржником на користь кредитора певної дії або утримання від дії, яка становить предмет виконання зобов'язання.

Правила виконання зобов'язання:

1. Виконання **недоговірною зобов'язання** має відбуватися відповідно до вимог ЦК, інших актів цивільного законодавства.

2. Виконання **договірною зобов'язання** повинно відбуватися відповідно до умов договору (ст.627 ЦК України). Але:

1) якщо договір містить *обов'язкові умови* (ст.628 ЦК України), то зобов'язання має виконуватися не тільки відповідно до цих умов, а й згідно з вимогами ЦК та інших актів цивільного законодавства;

2) якщо у договорі *певні умови відсутні і не передбачені актами цивільного законодавства*, то виконання має здійснюватися відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

Принципи виконання зобов'язання

- 1) принцип належного виконання зобов'язання;
- 2) принцип незамінності зобов'язання;
- 3) принцип реальності виконання;
- 4) принципи розумності, добросовісності та справедливості;
- 5) принцип валюти зобов'язання.

Предмет виконання зобов'язання

Предмет виконання зобов'язання – це конкретна річ, робота чи послуга, яку згідно із зобов'язанням боржник повинен передати, виконати або надати кредиторіві.

Правила щодо предмета виконання встановлені лише стосовно грошових (ст.ст.533-536 ЦК України) та альтернативних зобов'язань (ст.539 ЦК України).

Суб'єкти виконання зобов'язання

Боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок, а кредитор – прийняти виконання **особисто**, якщо інше не встановлено договором або законом, не впливає із суті зобов'язання або звичаїв ділового обороту (ч.1 ст.527 ЦК України).

У випадках, якщо обов'язок боржника щодо особистого виконання зобов'язання не передбачений, можливим є **передоручення виконання** зобов'язання, тобто покладення боржником виконання свого зобов'язання на іншу особу.

Переадресування виконання – надання кредитором права на прийняття виконання від боржника третій особі. Спеціальна стаття, яка б прямо передбачала дане право кредитора у ЦК відсутня, а даний висновок базується на аналізі змісту ст.527 ЦК України.

Місце виконання зобов'язання

Місце виконання зобов'язання може бути визначене у наступний спосіб (ч.1 ст.532 ЦК України):

- 1) встановлено сторонами в договорі;
- 2) визначено в законі, якщо місце виконання зобов'язання в договорі не встановлено.

Якщо місце виконання зобов'язання не встановлено у договорі, виконання провадиться за правилами ч.1 ст.532 ЦК України.

Строк виконання зобов'язання

- 1) зобов'язання з *визначеним строком (терміном) виконання*;
- 2) Зобов'язання з *невизначеним строком (терміном) виконання* – строк виконання не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги кредитором.

Якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства або не впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту, допускається **дострокове виконання зобов'язання** (ст.531 ЦК України).

Спосіб виконання зобов'язання

Спосіб виконання зобов'язання обумовлюється сторонами в договорі чи визначається в законі.

Виконання зобов'язання може відбуватися у наступний спосіб:

- 1) *одноразове виконання зобов'язання у повному обсязі;*
- 2) *періодичне виконання зобов'язання частинами.*

У випадку, якщо зобов'язання не може бути виконано боржником не з його вини, боржник має право виконати зобов'язання шляхом внесення належних з нього кредиторів грошей або цінних паперів у *депозит нотаріуса*, нотаріальної контори.

Нотаріус зобов'язаний повідомити кредитора про внесення боргу в депозит (ст.537 ЦК України).

Зустрічне виконання зобов'язання

Зустрічне виконання зобов'язання – виконання свого обов'язку однією із сторін, яке відповідно до договору обумовлене виконанням другою стороною свого обов'язку (ч.1 ст.538 ЦК України).

Правила зустрічного виконання зобов'язання:

1) сторони повинні виконувати свої обов'язки одночасно, якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства, не впливає із суті зобов'язання або звичаїв ділового обороту (ч.2 ст.538 ЦК України);

2) у разі невиконання однією із сторін свого обов'язку (або за наявності підстав вважати, що вона не виконає обов'язку у встановлений строк, або виконає його не в повному обсязі), друга сторона має право зупинити виконання свого обов'язку, відмовитися від його виконання повністю або частково (ч.3 ст.538 ЦК України);

3) якщо зустрічне виконання здійснено однією із сторін, незважаючи на невиконання даного обов'язку іншою стороною, остання повинна виконати свій обов'язок (ч.4 ст.538 ЦК України).

Способи забезпечення виконання зобов'язань

Способи забезпечення виконання зобов'язань – додаткові правові заходи, покликані стимулювати боржника до своєчасного та належного виконання зобов'язання шляхом встановлення негативних правових наслідків у разі його невиконання або неналежного виконання.

Види:

- неустойка;
- порука;
- гарантія;
- застава;
- притримання;
- завдаток;
- право довірчої власності (ч.1 ст.546 ЦК України);
- інші види забезпечення виконання зобов'язання, встановлені договором або законом (ч.2 ст.546 ЦК України).

Особливості способів забезпечення виконання зобов'язання

- 1) акцесорний (додатковий) характер щодо основного зобов'язання;
- 2) можуть бути застосовані, якщо це прямо передбачено законом або договором (ч.1 ст.548 ЦК України);
- 3) можливе встановлення одночасно декількох способів забезпечення щодо одного основного зобов'язання;
- 4) правочин щодо забезпечення виконання зобов'язання вчиняється у письмовій формі. Недодержання письмової форми тягне його нікчемність (ст.547 ЦК України).

Стаття 548. Загальні умови забезпечення виконання зобов'язання

1. Виконання зобов'язання (основного зобов'язання) забезпечується, якщо це встановлено договором або законом.

2. Недійсне зобов'язання не підлягає забезпеченню. Недійсність основного зобов'язання (вимоги) спричиняє недійсність правочину щодо його забезпечення, якщо інше не встановлено цим Кодексом.

3. Недійсність правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання не спричиняє недійсність основного зобов'язання.

Неустойка

Неустойка (штраф, пеня) – грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання (ст.549 ЦК України).

Штраф – неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання (ч.2 ст.549 ЦК України).

Пеня – неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання (ч.3 ст.549 ЦК України).

Види неустойки

1. Відповідно до підстав встановлення:

- договірна неустойка;
- законна неустойка.

2. Відповідно до співвідношення зі збитками:

- штрафна (кумулятивна);
- залікова неустойка;
- виключна неустойка;
- альтернативна неустойка.

Стаття 550. Підстави виникнення права на неустойку

1. Право на неустойку виникає **незалежно від наявності у кредитора збитків**, завданих невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання.
2. **Проценти на неустойку не нараховуються.**
3. Кредитор не має права на неустойку в разі, якщо боржник не відповідає за порушення зобов'язання (стаття 617 Кодексу).

Стаття 551. Предмет неустойки

1. Предметом неустойки може бути грошова сума, рухоме і нерухоме майно.

2. Якщо предметом неустойки є грошова сума, її розмір встановлюється договором або актом цивільного законодавства.

Розмір неустойки, встановлений законом, може бути збільшений у договорі, якщо таке збільшення не заборонено законом.

Сторони можуть домовитися про зменшення розміру неустойки, встановленого актом цивільного законодавства, крім випадків, передбачених законом.

3. Розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він значно перевищує розмір збитків, та за наявності інших обставин, які мають істотне значення.

Стаття 552. Правові наслідки сплати (передання) неустойки

- 1. Сплата (передання) неустойки не звільняє боржника від виконання свого обов'язку в натурі.**
- 2. Сплата (передання) неустойки не позбавляє кредитора права на відшкодування збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання.**

Порука

Порука – спосіб забезпечення виконання зобов'язання, в силу якого поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку (ч.1 ст.553 ЦК України).

Підставою виникнення поруки є укладання договору між поручителем і кредитором за основним зобов'язанням.

Порукою може забезпечуватися виконання зобов'язання **частково або у повному обсязі**.

Поручителем може бути **одна особа або кілька осіб**.

Стаття 554. Правові наслідки порушення зобов'язання, забезпеченого порукою

1. У разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою, боржник і поручитель **відповідають** перед кредитором **як солідарні боржники**, якщо договором поруки не встановлено додаткову (субсидіарну) відповідальність поручителя.

2. Поручитель відповідає перед кредитором у тому ж **обсязі, що і боржник**, включаючи сплату основного боргу, процентів, неустойки, відшкодування збитків, якщо інше не встановлено договором поруки.

3. **Особи, які** за одним чи за декількома договорами поруки **поручилися** перед кредитором за виконання боржником одного і того самого зобов'язання, є **солідарними боржниками** і відповідають перед кредитором солідарно, якщо інше не встановлено договором поруки.

Стаття 555. Права та обов'язки поручителя у разі пред'явлення до нього вимоги

1. У разі одержання вимоги кредитора поручитель зобов'язаний повідомити про це боржника, а в разі пред'явлення до нього позову - подати клопотання про залучення боржника до участі у справі.

Якщо поручитель не повідомить боржника про вимогу кредитора і сам виконає зобов'язання, боржник має право висунути проти вимоги поручителя всі заперечення, які він мав проти вимоги кредитора.

2. Поручитель має право висунути проти вимоги кредитора заперечення, які міг би висунути сам боржник, за умови, що ці заперечення не пов'язані з особою боржника. Поручитель має право висунути ці заперечення також у разі, якщо боржник відмовився від них або визнав свій борг.

Стаття 556. Права поручителя, який виконав зобов'язання

1. Після виконання поручителем зобов'язання, забезпеченого порукою, **кредитор повинен вручити йому документи, які підтверджують цей обов'язок боржника.**

2. **До поручителя, який виконав зобов'язання, забезпечене порукою, переходять усі права кредитора у цьому зобов'язанні, в тому числі й ті, що забезпечували його виконання.**

3. **До кожного з кількох поручителів, які виконали зобов'язання, забезпечене порукою, переходять права кредитора у розмірі частини обов'язку, що виконана ним.**

Гарантія

Гарантія – спосіб забезпечення виконання зобов'язання, в силу якого банк, інша фінансова установа, страхова організація (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку (ст.560 ЦК України).

Зобов'язання гаранта перед кредитором **не залежить від основного зобов'язання** (його припинення або недійсності), зокрема і тоді, коли в гарантії міститься посилання на основне зобов'язання (ст.562 ЦК).

Суб'єкти відносин:

- гарант – банк, фінансова установа, страхова організація;
- бенефіціар – кредитор за основним зобов'язанням;
- принципал – боржник за основним зобов'язанням.

Стаття 561. Строк дії гарантії

1. Гарантія діє **протягом строку, на який вона видана.**
2. Гарантія є **чинною від дня її видачі, якщо в ній не встановлено інше.**
3. Гарантія **не може бути відкликана гарантом, якщо в ній не встановлено інше.**

Стаття 563. Правові наслідки порушення боржником зобов'язання, забезпеченого гарантією

1. У разі порушення боржником зобов'язання, забезпеченого гарантією, **гарант зобов'язаний сплатити кредиторів грошову суму відповідно до умов гарантії.**

2. **Вимога кредитора до гаранта про сплату грошової суми відповідно до виданої ним гарантії пред'являється у письмовій формі.** До вимоги додаються документи, вказані в гарантії.

3. У вимозі до гаранта або у доданих до неї документах кредитор повинен **вказати, у чому полягає порушення боржником основного зобов'язання, забезпеченого гарантією.**

4. Кредитор може пред'явити вимогу до гаранта **у межах строку, встановленого у гарантії, на який її видано.**

5. **Кредитор не може передавати іншій особі право вимоги до гаранта, якщо інше не встановлено гарантією.**

Стаття 569. Право гаранта на зворотну вимогу до боржника

1. Гарант має право на зворотну вимогу (регрес) до боржника в межах суми, сплаченої ним за гарантією кредиторів, якщо інше не встановлено договором між гарантом і боржником.

2. Гарант не має права на зворотну вимогу (регрес) до боржника у разі, якщо сума, сплачена гарантом кредиторів, не відповідає умовам гарантії, якщо інше не встановлено договором між гарантом і боржником.

Завдаток

Завдаток – це грошова сума або рухоме майно, що видається кредиторіві боржником у рахунок належних з нього за договором платежів, на підтвердження зобов'язання і на забезпечення його виконання (ч.1 ст.570 ЦК України).

Якщо не буде встановлено, що сума, сплачена в рахунок належних з боржника платежів, є завдатком, вона вважається **авансом** (ч.2 ст.570 ЦК України).

Функції завдатку:

- платіжна;
- посвідчувальна;
- забезпечувальна.

Стаття 571. Правові наслідки порушення або припинення зобов'язання, забезпеченого завдатком

1. Якщо порушення зобов'язання сталося з *вини боржника*, завдаток залишається у кредитора.

Якщо порушення зобов'язання сталося з *вини кредитора*, він зобов'язаний повернути боржникові завдаток та додатково сплатити суму у розмірі завдатку або його вартості.

2. Сторона, винна у порушенні зобов'язання, має **відшкодувати** другій стороні збитки в сумі, на яку вони перевищують розмір (вартість) завдатку, якщо інше не встановлено договором.

3. У разі припинення зобов'язання до початку його виконання або внаслідок неможливості його виконання завдаток підлягає поверненню.

Застава

Застава – це спосіб забезпечення виконання зобов'язання, в силу якого кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставодавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, а також в інших випадках, встановлених законом, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави).

Види застави:

- 1) іпотека (ч.1 ст.575 ЦК України;
- 2) заклад (ч.2 ст.575 ЦК України).

Стаття 576. Предмет застави

1. Предметом застави **може бути будь-яке майно** (зокрема річ, цінні папери, майнові права), що може бути відчужене заставодавцем і на яке може бути звернене стягнення.

2. Предметом застави **може бути майно, яке заставодавець набуде та/або може набути після виникнення застави** (майбутній урожай, приплід худоби тощо).

3. **Права заставодержателя (право застави) на річ, яка є предметом застави, поширюються на її приналежності**, якщо інше не встановлено договором. Право застави поширюється на плоди, продукцію та доходи, одержані від використання заставленого майна, у випадках, встановлених договором.

4. **Предметом застави не можуть бути:**

культурні цінності, що є об'єктами права державної чи комунальної власності і занесені або підлягають занесенню до Державного реєстру національного культурного надбання;

пам'ятки культурної спадщини, занесені до Переліку пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації.

5. Предметом застави **не можуть бути** вимоги, які мають особистий характер, а також інші вимоги, застава яких заборонена законом.

6. Предмет застави **залишається у заставодавця**, якщо інше не встановлено договором або законом.

7. Застава окремих видів майна може бути заборонена або обмежена законом.

Стаття 589. Правові наслідки невиконання зобов'язання, забезпеченого заставою

1. У разі невиконання зобов'язання, забезпеченого заставою, а також в інших випадках, встановлених законом, застагодержатель набуває **право звернення стягнення на предмет застави.**

2. За рахунок предмета застави застагодержатель має право задовольнити в повному обсязі свою вимогу, що визначена на момент фактичного задоволення, включаючи сплату процентів, неустойки, відшкодування збитків, завданих порушенням зобов'язання, необхідних витрат на утримання заставленого майна, а також витрат, понесених у зв'язку із пред'явленням вимоги, якщо інше не встановлено договором.

Стаття 591. Реалізація предмета застави

1. **Реалізація** предмета застави, на який звернене стягнення, провадиться **шляхом його продажу з публічних торгів**, якщо інше не встановлено договором або законом. Порядок реалізації предмета застави з публічних торгів встановлюється законом.

2. **Початкова ціна** предмета застави для його продажу з публічних торгів визначається в порядку, встановленому **договором або законом**. Якщо звернення стягнення здійснюється за **рішенням суду**, суд у своєму рішенні може визначити початкову ціну предмета застави.

3. **Якщо публічні торги оголошено такими, що не відбулися**, предмет застави може бути за згодою заставодержателя та заставодавця **переданий у власність заставодержателя** за початковою ціною, якщо інше не встановлено договором або законом.

4. Якщо **сума, одержана від реалізації** предмета застави, **не покриває вимоги заставодержателя**, він має **право отримати суму, якої не вистачає, з іншого майна боржника** в порядку черговості відповідно до статті 112 цього Кодексу, якщо інше не встановлено договором або законом.

Притримання

Притримання – спосіб забезпечення виконання зобов'язання, за яким кредитор, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі або відшкодування кредитором пов'язаних із нею витрат та інших збитків має право притримати її у себе до виконання боржником зобов'язання (ч.1 ст.594 ЦК України).

Предметом права притримання можуть бути індивідуально визначені чи індивідуалізовані речі.

Стаття 594. Право притримання

1. Кредитор, який правомірно володіє реччю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі або відшкодування кредиторіві пов'язаних з нею витрат та інших збитків має право притримати її у себе до виконання боржником зобов'язання.
2. Притриманням речі можуть забезпечуватись інші вимоги кредитора, якщо інше не встановлено договором або законом.
3. Кредитор має право притримати річ у себе також у разі, якщо права на неї, які виникли після передачі речі у володіння кредитора, набула третя особа.
4. Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження притриманої речі несе кредитор, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 597. Задоволення вимог за рахунок речі, яку притримує кредитор

1. Вимоги кредитора, який притримує річ у себе, задовольняються з її вартості відповідно до статті 591 цього Кодексу.